

САМІТНИЙ СЕРЕД ПРИЯТЕЛІВ. Марія Струтинська про сучасників Івана Франка

Уперше републікується стаття письменниці та наукової працівниці музею Івана Франка Марії Струтинської «Серед співробітників і знайомих Івана Франка. Думки над фотографіями», у якій авторка аналізує взаємини письменника з його приятелями і знайомими. Марія Струтинська вважає, що Іван Франко був самотнім у середовищі своїх сучасників, які не до кінця розуміли його. Публікацію супроводять ґрунтовні коментарі.

Ключові слова ● Іван Франко, «Серед співробітників і знайомих Івана Франка», Марія Струтинська, музей Івана Франка.

«І доводилось йому й між людьми бути самотнім, таким самотнім, яким бувають усі високі уми», – ділився своїми згадками про Івана Франка через декілька днів після відходу того у вічність Петро Карманський («Розсвіт» (Раштатт), 1916, 4 червня).

Про Франкову самотність пише і Марія Струтинська у своїх рефлексіях «Серед співробітників і знайомих Івана Франка. Думки над фотографіями». Пише проникливо і глибоко, з великим пієтетом до великого поета. До слова, саме Марія Струтинська була авторкою однієї з кімнат першої експозиції Музею Івана Франка в 1940 році «Приятелі і знайомі Івана Франка», про що вона детально занотувала у своїх начерках «З праць Музею Івана Франка. Тема «Приятелі й знайомі Івана Франка» (рукопис зберігається у ЛННБ ім. Василя Стефаника НАН України, передрук у «Науковому віснику Музею Івана Франка у Львові» (2012, вип. 12).

Стаття Марії Струтинської «Серед співробітників і знайомих Івана Франка. Думки над фотографіями» вперше побачила світ у часописі «Наші дні». 1942. Травень. С. 4–5.

Подаємо за першодруком.

Марія СТРУТИНСЬКА

СЕРЕД СПІВРОБІТНИКІВ І ЗНАЙОМИХ ІВАНА ФРАНКА

Нема в Україні і мало є в світі письменників, що мали б таке велике коло співробітників і близьких знайомих, що залишили б по собі такий великий архів листування, як Іван Франко.

А, проте, кого з них вирізнити, як найближчу людину, як того, що може розуміти до кінця, що ділить з другом радість перемоги й гіркоту поразки, підтримує і допомагає?

Кого зарахувати до найближчого Франкового оточення?

Ось перед нами гарно оформлена музейна збірка портретів тих, що коротше чи довше крокували впоряд з Франком по його трудній дорозі крізь порослі хащами нетри галицької дійсності, пробиваючи шлях новому життю. І тих, що з такої далекої тоді України чи зо столиць Європи листами й короткими зустрічами підтримували Франка у його змаганнях.

Посередині цілої збірки група: Франко, Коцюбинський і Гнатюк. Фотографія з 1905 року, коли то Коцюбинський по дорозі з Чернігова в соняшну Італію поступив до Львова і навідав Франка в його домі. Франко «плів сіті й писав поему "Мойсей"». «Не знаю, – казав потім Коцюбинський своїм слухачам у Чернігові в 1908 р.¹, – чи попалася риба в його сіті, але душу мою він полонив своєю поемою»². Давно вже перед тією зустріччю зналися два великі письменники, оповідання Коцюбинського друкував Франко ще в 1897 році в «Житті й слові»³, а потім часто разом бували літом у Криворівні⁴, що своїм первісним чаром приманювала найвидатніших людей пера й кисті з обох боків кордону. Та Коцюбинський – це приятель з віддалі, «про свято», це не Франкові будні⁵.

В будні зустрічався з Гнатюком. Наукове Товариство ім. Шевченка, Літературно-Науковий Вістник, Видавнича Спілка – то був той терен, на якому Гнатюк міг дорівняти роботящій Франкові⁶. Бували рік-річно разом і в горах⁷. Однак піти за Франком у країну творчих зусиль Гнатюкові не доводилось.

А ось Михайло Драгоманов і, як pendant до нього, Михайло Грушевський. Два полюси, дві особистості, з якими змагалася Франкова, хоч неоднаково щасливо. У листовних взаєминах з Драгомановим, в його «непедагогічній» у подробицях, однак знаменитій в цілому методі, у безнастанному терті міцніла Франкова особистість. Ні, це не був приятель, це був добрий, однак прикрий вчитель⁸. Щоденні зв'язки з його земляком, що розбив спочатку дев'ятсотих років свої шатра

у Львові, близька співпраця з професором Грушевським, якого віллу видно так добре з вікон Франкового дому⁹, – тяготіли над останнім десятиліттям Франкового життя.

Певно, відчував так Франко, що поза необхідною спільною працею не шукав професорового товариства. «Ви часто буваєте тут?» – запитався раз Франка один львівський громадянин, заставши його самого в кабінеті професора. – «Ні, я буваю тут тільки в ділових справах», – сказав поет¹⁰.

А тут Остап Терлецький і Михайло Павлик. Перший, що був, може, тим пробудником Франка-громадянина, якого заслуга непотрібно пропала Михайлові Драгоманову. Що, однак, поза спільною тюрмою¹¹ і короткий час спільним помешканням¹² не мав ні у Франковому житті, ні у творчості великої ролі, і другий найближчий співробітник першої доби, чесний педант, якому Франко завдячував і відплатив не одну гарну хвилину життя і з яким розійшовся зовсім¹³.

Василь Щурат, не дивлячись на спільну квартиру у Відні¹⁴ і декілька спільних поїздок, це, радше, зустрічі в каварні¹⁵, легкі літературні і наукові сутички, блиски шпага інтелекту, за якими залишається багато з цілого Франка. Іван Труш, якого знімка висить тут досить випадково як *pendant* до тої, добрий знайомий і потроху політичний одностудець¹⁶, змагається у своїх творах з предками, що «сиділи на печі», і у своєму мистецькому виразі, овіяному серпанком меланхолії, далекий від Франкового реалізму. Не заперечить цього і прихильна оцінка його творчості Франком в «ЛНВ» 1900 р.¹⁷.

Дальші портрети, що пересуваються перед вашими очима, це Олена Пчілка і Леся Українка. Незважаючи на багате листування, на спільні літературні зацікавлення, їхні взаємини не стали інтимною дружбою.

Микола Лисенко і Хведір Вовк – це тільки листовні взаємини, цікаві зустрічі та спільні екскурсії в етнографію, з яких повертається з повним наруччям матеріалу, що його потім розташовується в тиші свого кабінету. Це – не оточення.

Так само далеко були, ближчі або дальші серцю – Павло Грабовський і Агата Кримський, Борис Грінченко і Микола Вороний, Кость Арабажин і Богдан Кістяківський, що їх портрети з теплими присвятами вибрано недавно з Франкового альбому.

І оця жінка у вдовиному очіпку, задивлена кудись у даль, у ті шляхи, що мостить жіноцтву з Франковою допомогою, – Наталя Кобринська, ні та з молодечими кучерями над ніжним обличчям, що її життєва дорога наблизилася колись на мить до Франкової, а вийшла з цього тільки збірка поезій «На новий шлях»¹⁸, – не спинають довше моїх думок.

Та ось група приятелів з молодих літ: Кирило Геник-Березовський, Осип Олеськів, Володимир Коцовський, Карло Бандрівський.

Геник, близький Франкові в добу безглуздої тюрми 1880 року¹⁹, емігрував до Канади. Олеськів, приятель і посередник у лолінських молодечих переживаннях²⁰ та його гарна дружина, що часто бували у Франків з громадкою дітей,

виїхали зо Львова і молодю повірали...²¹, Коцовський, – товариш прогульок до Бібрки і Жовтанець²², «друг сердечний», якого Франко взивав колись іти з ним «разом», бував і пізнішими роками часто у Франка; до його хати прибився колись уночі поет, втікаючи від примар хворої уяви...²³ Однак не пішов він з Франком разом на сухий хліб народньої служби, той вчитель державної семінарії, що дуже налякався, коли Франковій дружині відобрали на кордоні паспорт його жінки, визичений без його відома. І врешті Карло Бандрівський, шкільний колега, що став потім поетовим куратором і ненарочним важким тягарем над його побитою горем головою²⁴.

А тут ще Іван Белей і Василь Лукич, співучасники першої, весняної бурі в «Академічеському кружку»²⁵, Франкові співробітники видань 80-их років, з яких перший засів на довгі роки до праці в щоденнику «Діло», а другий в'язав, як міг, тендітними нитками сучасне з минулим.

І ось мої очі, пересунувшись по довгій низці світлин Франкових приятелів у однакових темно-вишневих рямцях, спиняються по черзі на двох, оправлених у золото. Одна – у бароковій рамці, єдина у своєму рядку, починає з самого верху цілу галерею; друга закінчує її, як кругла золота клямра. Дві жінки у Франковому житті: Ольга Рошкевич і Целіна Журовська-Зигмунтовська. Два великі кохання того, що «будуще бачив людське і народне, а блудив в сучаснім, як дитя голодне», ніколи не насичений у своїй великій, надаремній спромозі кохати. Ця, яку він кохав в «юних днях, днях весни» і яка одна-єдина кохала і розуміла його, зосталася для нього недосяжна, як та, що не кохала ні не могла розуміти його великого кохання, що було б, справді, «оманою дум» і «фатальною життя помилкою», коли б не зацвіло «цвітом агави» найкращих поезій «Зів'ялого листя».

* * *

І так самітним бачите Франка на тлі всіх тих людей, з яких ніхто не був йому під міру, самітним поруч повної добрих бажань, однак безнадійно хворої і важкої у співжитті жінки²⁶, самітним серед гамірливого гурта коханих дітей, що є все ж тільки дітьми, та й с-поміж яких доля вирве йому найстаршого сина і помічника²⁷.

У тузі, у важких змаганнях билося те самітне, ненасичене серце, кипів той мізок, що мусів працювати сам за сотню інертних мізків.

Самітній, а потім і хворий, пройшов крізь життя, – а створив епоху.

КОМЕНТАРІ

- ¹ Лекцію про Івана Франка слухачам чернігівської «Просвіти» Михайло Коцюбинський прочитав наприкінці 1907 року. Про те, що реферат був виголошений 1907 року, а не 1908 року, є чимало «підказок» у тексті самого реферату.
- ² Реферат Михайла Коцюбинського «Іван Франко» вперше надруковано окремою книжкою 1917 року. Див.: М.К. Іван Франко. Київ: Видавниче товариство «Криниця», 1917.
- ³ Іван Франко запросив Михайла Коцюбинського до співробітництва в «Житі і слові» в червні 1896 року. Наступного року в «Житі і слово» (1897. Т. VI. Кн.2. С. 97–106) було опубліковано оповідання прозаїка «Чорний посол».
- ⁴ В одному з листів до дружини Віри Михайло Коцюбинський щиро зізнався про зустріч із Франком у Криворівні влітку 1912 року: «Приїхав Франко з синами, але я стараюся менше бачити його, бо з ним тяжко. Він ще гірше виглядає, ніж досі» (*Коцюбинський М.* Лист до Віри Коцюбинської від 16 липня 1912 року // *Коцюбинський М.* Твори: В 7 т. Київ: Наукова думка. 1975. Т. 7. С. 246).
- ⁵ Михайло Коцюбинський для Івана Франка, однак, не лише «приятель з віддалі, "про свято"», зокрема після вибуху Франкової недуги в гострій формі. У листі від 25 квітня 1908 року Володимир Гнатюк зі смутком писав Михайлу Коцюбинському, що через важку хворобу Франко «не буде вже більше нам ніколи товаришити»: «Пригадуєте собі ті свята, як їздили до Яйковець разом із Франком [йдеться про поїздки 1905 року – Я. М.], як там весело зійшов нам час? Отже, більше таких свят не будемо мати [...], тодішній наш товариш, др. Франко, не буде вже більше нам ніколи товаришити» (*Коцюбинський М.* Твори: В 7 т. Київ: Наукова думка, 1975. Т. 6. С. 210). Небезпечний стан здоров'я Франка дуже стривожив Михайла Коцюбинського. «Ваша звістка зовсім прибила мене, ходжу сам не свій, не знайду собі місця. Тепер, коли стала перед очима можливість катастрофи, – тепер ще яскравіше зарисувалася могутня постать Франка і всі його заслуги, ще дорожчим нам став той чоловік» (*Коцюбинський М.* Лист до Володимира Гнатюка від 3 травня 1908 року // *Коцюбинський М.* Твори: В 7 т. Т. 6. С. 89). Хронікальні повідомлення про стан здоров'я Івана Франка, які час від часу з'являлися на сторінках українських часописів, Михайлу Коцюбинському видавалися явно недостатніми: «Мене дивує наша преса: здається, Франко заслужив собі на те, щоб ним більше цікавились, – можна б щодня подавати звістки про стан його здоров'я. Адже Франків у нас не густо! Боже, які ми ще некультурні» (*Коцюбинський М.* Лист до Володимира Гнатюка від 3 травня 1908 р.). Коли у квітні 1908 року Володимир Гнатюк надіслав Михайлу Коцюбинському «складки» для збору коштів для хворого письменника, той, гірко проронивши, що «ні за які гроші Франка не купиш», все ж, щоб допомогти Франкові та його родині, організував у Чернігові збір коштів серед співробітників земства, а також лотерею з картин Степана Бутника, Михайла Жука, П. Циганка. Стараннями Михайла Коцюбинського тоді було зібрано приблизно 85 крб.

- ⁶ Про те, що Івана Франка і Володимира Гнатюка єднала «сізіфова праця» в українських інституціях, писав свого часу Франтішек Главачек. Творчим і особистим контактам учених сприяла і близькість їхніх наукових інтересів у галузі фольклористики та етнографії, тривалий час близьке сусідство, а також духовна спорідненість. Як зауважував Михайло Мочульський, «Гнатюк був люблений Франком і Грушевським». Своєю чергою Володимир Гнатюк дуже добре розумів вагу та значення Франка для української нації. Сама цим викликана активна діяльність Гнатюка у відзначенні Франкових ювілеїв, у виданні його збірок й окремих творів, турбота про матеріальне становище хворого письменника та його родини. Антін Крушельницький у некролозі на смерть Володимира Гнатюка писав, що «його особа, між іншим, дуже тісно пов'язана з життям і діяльністю Франка. На жаль, покійник зійшов у могилу, забравши з собою чималу й то дуже цікаву сторінку Франкового життя» (Діло, 12 жовтня 1926 року). Так, Володимир Гнатюк не залишив таких розгорнутих спомінів про Івана Франка, якби можна було очікувати з огляду на його близьке знайомство з поетом упродовж багатьох років. Але все ж окремі сторінки Франкової книги життя Гнатюк розкрив у студії «Наукове товариство імені Шевченка у Львові. З нагоди 50-ліття його заснування (1873–1923)» (1925), а також у невеликій замітці «Франко у Ліпіку» (Іл. Ф. 3. № 2554).
- ⁷ Був Володимир Гнатюк з Іваном Франком у горах і влітку 1914 року, напередодні Першої світової війни. На відміну, від І.Франка, який зумів виїхати з Криворівні через три тижні після початку воєнних дій (19 або 20 серпня 1914 року), Володимир Гнатюк був заблокований тут майже на цілий рік, не маючи щонайменшої змоги ані виїхати звідти, ані щось робити, «через те, що не мав ні книжок, ні своїх паперів» (*Гнатюк В.* Лист до І.Франка від 18 серпня 1915 року (Іл. Ф. 3. №1637. Арк. 51)).
- ⁸ Про непрості взаємини Івана Франка з Михайлом Драгомановим, зокрема про болючий Франків комплекс Драгоманова, див.: *Мельник Я.* ... І остатня часть дороги. Іван Франко в 1908–1916 роках / Вид. 2-е, випр. і доп. Дрогобич: Коло, 2016. С. 48–54.
- ⁹ Сусідами Франко і Грушевський стали на поч. ХХ ст., побудувавши свої будинки поряд на Софіївці, на вул. Понінського у Львові. Навіть ґрунтові парцелі для спорудження своїх осель Іван Франко і Михайло Грушевський придбали одного й того ж дня – 2 листопада 1901 р., і в того самого власника – в Йосифа Роґсека. Це засвідчують документи архіву Грушевських у Центральному державному історичному архіві в Києві та документи у Фонді Івана Франка Відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (Див.: *Панькова С.* Хто перший придбав ґрунт на львівській Софіївці: Іван Франко чи Михайло Грушевський? // Вісник НТШ. 2010. Чис. 44. С. 45–49). На закладах наріжного каменя Франкового будинку був і Михайло Грушевський, який одночасно будував поруч «величаву віллу». «Мені завжди чомусь нагадувалися незабутні Гете і Шіллер», – писав Петро Франко (*Франко П.* Спогади про батька // Спогади про Івана Франка. Львів, 1997. С. 457).

- ¹⁰ Франко заходив до Грушевських не лише у ділових справах, але, бувало, під час літніх ферій, поки дружини не було вдома (Ольга Федорівна, а пізніше й донька Анна, м'яко кажучи, не надто симпатизували Грушевському), діставав від них «весь вікт» («... снідання присилають, а обідаю і вечеряю у них» (Франко І. Лист до Ольги Франко [початок серпня 1905 року] // Франко І. Збір. творів: У 50 т., Т. 50. С. 271). Хоча в особистому житті Іван Франко з Михайлом Грушевським не були близькими приятелями, «не переходили межі певної офіційності», як каже Галина Бурлака, проте взаємини між ними були доброзичливими й товариськими (Бурлака Г. З листів М. Грушевського до І. Франка // Українське літературознавство. Іван Франко. Статті і матеріали. 1993. Вип. 58. С. 29). Це не стосується, правда, дуже напружених стосунків Франка і Грушевського, про що мені вже доводилось писати, в останні роки письменника. Див.: Мельник Я. ...І остатня часть дороги... С. 299–310.
- ¹¹ Див.: Обвинувальний акт державної прокуратури у Львові в справі Івана Франка, Михайла Павлика, Михайла Котурницького та інших, обвинувачених у приналежності до таємних організацій від 10 жовтня 1877 року. Серед «інших» був і Остап Терлецький, службовець ц.к. університетської бібліотеки у Відні. У цьому обвинувальному акті зазначалося, що «Івана Франка та Остапа Терлецького, згідно з § 175, частини 2 і 4, § 180 карного процесу, треба задержати у слідчій в'язниці», бо вони «є членами таємного закордонного соціалістичного товариства, вели листування з цим товариством і старались приєднати членів до того товариства, чим учинили проступок участі у таємних товариствах за § 285, § 287 «б», «ц» карного закону, що підлягає покаранню за § 288 карного закону» (Див.: Іван Франко. Документи і матеріали (1856–1965). Київ: Наукова думка. 1966. С. 57–58). На час винесення вироку Іван Франко вже був у в'язниці (з 12 червня 1877 року) Вийшов поет із в'язниці 5 березня 1878 року Остап Терлецький відбував термін пізніше. У листі до Ольги Рощкевич від 14 серпня 1878 року Іван Франко писав: «...саме вчора (у вівторок рано) приїхав був Терлецький, а нині «предася в руці мучителям своїм» – пішов, бідолаха, відсиджувати декрет» (Франко І. Збір. творів: У 50 т. Т. 48. С. 98).
- ¹² Йдеться про спільне помешкання на вул. Кляйнівській, 4, у 1879 року Зараз у Львові вул. Соломії Крушельницької, 25. Подекуди також подають: вул. Каменярів, 4.
- ¹³ Про взаємини Франка і Павлика, цих «приятелів – суперників», див. більше: Мельник Я. ... І остатня часть дороги... С. 310–322.
- ¹⁴ Іван Франко і Василь Щурат винаймали у Відні впродовж року спільне помешкання на Віплінґерштрассе, 26. Це було в 1892–1893 роках, коли Франко готував докторат у Віденському університеті. «За згадкою Василя Щурата, це був час надзвичайно близького і приятельського спілкування з І.Франком; чудові студентські роки, лекції у відомих славістів, «розбавлені» творчими зустрічами з друзями у віденських кав'ярнях, живе спілкування за горнятком кави і перечитування преси...» (Франкіяна Василя Щурата: листи, статті, спогади / [упоряд., передм., коментарі та покажчики Л. Козак; наук. ред. Я. Мельник]. Львів: ЛНУ

- імені Івана Франка. 2013. С. 8). Про спільний побут із Франком у Відні Васмль Щурат залишив низку спогадів.
- 15 Про зустрічі з Франком у львівських кав'ярнях Василь Щурат згадує зокрема в причинку «Взаємини Франка з Каспровичем». Див.: Спогади про Івана Франка. / Упоряд., вступ. ст., прим. *М. І. Гнатюка*. 2-ге вид., доп., перероб. Львів: Каменяр, 2011. С. 364–367).
- 16 Про Івана Франка й Івана Труша див. монографію Юрія Ямаша «Труш малює Каменяра: Образ Івана Франка у творчості Івана Труша» (Львів, 2008).
- 17 Це стаття Івана Франка «Малюнки Івана Труша» (ЛНВ. 1909. Т. 9. Кн. 1. С. 59–63).
- 18 Йдеться про Уляну Кравченко.
- 19 З автобіографії Івана Франка: «З початком (мабуть, в березні) 1880 року я виїхав в пов. Коломийський до К.Геника, щоб там пробути якийсь час, по дорозі був арештований в Яблунові і потім ураз з К.Геником, Ковцуняком і ще кількома іншими пришпилений до процесу, що вівся в Коломії проти сестер Павликівен і селян Фокшеїв. Нас тримали три місяці і пустили, а мене спеціально яко не належачого до сього повіту велено було відставити під експортом поліції на місце уродження. Сей транспорт по поліцейським арештам в Коломії, Станіславові, Стрию і Дрогобичі належить до найтяжчих моментів в моїм житті» (Франко І. Лист до М. Драгоманова від 26 квітня 1890 року // Франко І. Збір. творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1986. Т. 49. С. 247).
- 20 У Лоліні жила Ольга Рошкевич, наречена Івана Франка.
- 21 У щоденнику своєї праці в Музеї Франка Марія Струтинська з-поміж іншого занотувала: «1 червня я мала довге інтерв'ю з Софією Олеськів-Федорчаковою та Романом Олеськовим, що приятелювали з Франковими дітьми і часто бували у них вдома». (Див.: Спогади про Івана Франка. / Упоряд., вступ. ст., прим. *М. І. Гнатюка*. 2-ге вид., доп., перероб. Львів: Каменяр, 2011. С. 795). Машинопис цих спогадів зберігається зараз у фондах Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка. Надруковано у: Спогади про Івана Франка. Львів, 2011. С. 622–626).
- 22 Примітка авт. статті. В Бібрці вчителювала Уляна Кравченко, а в Жовтанцях жила Клементина Попович Боярська, поетка з «Першого Вінка».
- 23 Із споминів Петра Карманського: «Він [Франко – Я. М.] не раз тікав ночами з власного дому й шукав захисту перед примарами, що гонили за ним, як язирині, до мешкання давнього свого товариша, директора Коцовського, або симпатичного, культурного подружжя Василя і Марії Білецьких» (*Карманський П. Український «Мойсей» // Українська Богема (сторінки вчорашнього)*): З нагоди тридцятьліття Молодої Музи. Львів, 1936. С. 19). Про те, що поет шукав захисту в їхній оселі, бо «боявся пасти жертвою мести духів, котрі на нього змовилися», згадувала в листі до Петра Франка від 13 квітня 1940 року і Валерія Коцовська, дружина Володимира Коцовського. «Почував страх в потемки і перед самотою навіть у власній хаті. І тогди, як wspomин з ясніших днів, шукав захисту у давних знайомих, з котрими їх переживав. Часто заходив до нас, улица Fridrichiw, не раз уже запирають браму, приходять змучений і питає: "Приймете мене, пані,

нині на ніч, бо попередня страшна була. Дух Драгоманова...". Розумієся, займалисьмося ним, мов рідним братом» (Див.: *Бонь В.* «З мужем моїм Ваш Батько жив сердечно» (Спогади Валерії Коцовської про Івана Франка) // Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові. Львів, 2010. Вип. 9. С. 131).

- ²⁴ Шкільного приятеля І.Франка, судового радника Карла Бандрівського українського громада попросила бути опікуном хворого письменника 18 квітня 1908 року. 6 червня 1908 року повітовий суд затвердив опікунство Карла Бандрівського офіційно. Свої кураторські обов'язки Карло Бандрівський, ця, за висловом Петра Франка, «незвичайно поважна людина, завжди привітна та строго здержлива», виконував дуже сумлінно: спершу щодо одного Франка, а згодом – і щодо його хворої дружини Ольги та неповнолітніх дітей. Це переконливо засвідчують спогади сучасників, а також архівні матеріали: клопотання Карла Бандрівського перед різними установами про надання Івану Франкові матеріальної допомоги, листування з багатьма видавництвами про видання його творів, полагодження всіляких формальностей стосовно виплати гонорару та ін. Карло Бандрівський виконував свої обов'язки опікуна Франкової родини до 1 січня 1918 року. Із 15 січня 1918 року прав власності набули нащадки письменника.
- ²⁵ Про «весняну бурю» в Академічеському кружку, студентському товаристві у Львові, заснованому 1870 року, див. детальніше: *Василь Лукич.* Спомини про Івана Франка // Спогади про Івана Франка. / Упоряд., вступ. ст., прим. *М. І. Гнатюка.* 2-ге вид., доп., перероб. Львів: Каменярь, 2011. С. 83–87; *Євген Олесницький.* З понад четвертини століття. Картка з історії української університетської молоді // Спогади про Івана Франка... С.87–92.
- ²⁶ Недуга в Ольги Франко була спадкова. Але ні в кого з родини Хоружинських вона не набула таких гострих форм, як в Ольги. «Тітка Саня Ігнатович – так само нервова, як і мама, – писала Анна Франко про рідну сестру Ольги Федорівни, – але серед добробуту її нервовість ніколи не дійшла до того ступеня, що в мами [...]. Здоров'я мами настільки погіршилося, що тато по довгих ваганнях рішився віддати маму до шпиталю для умово хворих, до Кульпаркова [...], але стан її здоров'я в шпиталі тільки погіршився...» (*Франко-Ключко А.* Іван Франко та його родина: Спомини. Торонто: Ліга визволення України. 1956. С. 101, 86–87). Це було 1912 року Смерть сина Андрія в 1913 році, якого Ольга Федорівна, як найстаршого («первозданного»), до того ж змалку дуже хворобливого, любила й жаліла більше від інших дітей, остаточно позбавила її душевного спокою. 17 грудня 1914 року Іван Франко знову віддав дружину до лікарні для душевнохворих. Пробула там Ольга Франко три роки. Вийшла звідтіля аж після смерті І. Франка.
- ²⁷ Андрія Франка не стало навесні 1913 року. «Помер нагло, вночі з 8 на 9 квітня (ст. ст.) на удар серця на 26 році життя», – сповіщали галицькі часописи (Діло. 1913. 24 квітня). Після смерті Андрія, згадувала Целіна Зигмунтовська, Іван Франко прийшов до неї: «Був тоді у великій розпуці, сказав: То było moje wszystko. A teraz ot co mi zostało. Тоді завважила його спаралізовані руки» (Див.: Матеріали до ювілейного збірника, що його готував Музею Івана Франка

до 85-річчя з дня народження Івана Франка // ЛННБ ім. Василя Стефаника НАН України. Фонд Музею І .Фр. Спр.31). Про найстаршого сина Франка див. більше: *Андрій Франко*. Найдорожчий помічник: творчий доробок / Передмова, упорядкування і коментарі *Н. Тихолоз*. Львів, 2017. (Серія «Бібліотека Дому Франка». Вип.1).

Yaroslava MELNYK

ALONE AMONG FRIENDS.

Mariya Strutynska about Ivan Franko's contemporaries

The article of the writer and researcher of the Ivan Franko's Museum Mariya Strutynska "Among the employees and acquaintances of Ivan Franko. Thoughts on photographs «For is republished for the first time. In the article the author analyzes the writer's relationship with his friends and acquaintances. Mariya Strutynska believes that Ivan Franko felt alone among his contemporaries who didn't fully understand him. The publication is accompanied by thorough comments.

Key words: Ivan Franko, «Among the employees and acquaintances of Ivan Franko», Mariya Strutynska, Ivan Franko Museum.